część 5

Materiały uzupełniające

- *Kalendarium wydarzeń na Ostrowie Tumskim*
- *Bibliografia*
- *Informacje o autorach*

Adam Pleskaczyński

Kalendarium najważniejszych wydarzeń w dziejach Ostrowa Tumskiego

Opracowanie kalendarium najważniejszych wydarzeń w dziejach Ostrowa Tumskiego nie jest zadaniem łatwym. Najwięcej wątpliwości budzą bowiem daty z epoki wczesnopiastowskiej, a więc z okresu, kiedy gród poznański odgrywał w historii Polski rolę najważniejszą. I nie chodzi wyłącznie o samo datowanie; wśród historyków i archeologów nie ma nawet zgodności, czy niektóre ze sztandarowych wydarzeń, które tradycyjnie wiązane są z Ostrowem Tumskim, w ogóle się tutaj rozegrały. Zapewne nigdy nie uda się jednoznacznie ustalić, gdzie Mieszko I przyjął chrzest, a i samą datę należy uznawać raczej za orientacyjną. Zapisana w roczniku data 966 mogła w istocie odnosić się do roku wcześniejszego bądź późniejszego, bo tego rodzaju nieścisłości nie są niczym niezwykłym w ówczesnych zapiskach rocznikarskich. Nie ma też pewności, czy Jordan był biskupem poznańskim ani nawet czy diecezja poznańska powstała dopiero w 1000 roku w wyniku uzgodnień poczynionych na zjeździe gnieźnieńskim. Można bowiem przytoczyć argumenty przemawiające za hipotezą, że Jordan był biskupem na Polskę, a diecezja poznańska powstała przed rokiem tysięcznym.

Nie jest jednak tak źle, jak mogłoby się wydawać. Badania archeologiczne wciąż trwają i z upływem czasu nasza wiedza o przeszłości Ostrowa Tumskiego staje się coraz bogatsza. Do niedawna na przykład sądzono, że początki osadnictwa na wyspie sięgają najwyżej lat 30.–40. X wieku, ale wyniki badań dendrochronologicznych drewna użytego do budowy domostwa w okolicach dzisiejszego kościoła NMP wykazały, że wykorzystane drzewo zostało ścięte już w 892 roku! Badania archeologiczne nie pozostawiają nam wątpliwości, że katedra poznańska była największym w ówczesnej Polsce obiektem sakralnym, a i książęce palatium nie ustępowało wielkością innym budynkom świeckim tego okresu. Niewątpliwie na Ostrowie Tumskim znajdował się jeden z najważniejszych ośrodków rodzącej się państwowości polskiej i powiązanego z nią nierozłącznie chrześcijaństwa.

Po przeniesieniu Poznania na lewy brzeg Warty i przekazaniu wyspy biskupstwu i kapitule poznańskiej, znaczenie Ostrowa Tumskiego zdecydowanie zmalało. I tak samo było z rangą wydarzeń, które się na nim rozgrywały. Miał jednak Ostrów swoje chwile triumfu i powody, aby trafiać na karty roczników i kronik. Na pewno do znaczących wydarzeń zaliczyć można działania światłych szesnastowiecznych biskupów, z Janem Lubrańskim na czele, dzięki którym na nowo stał się ważnym ośrodkiem kultury i nauki. Nie mniej ważne były też starania XIX-wiecznych prymasów, którzy walczyli o zachowanie tożsamości narodowej i religijnej Polaków w zaborze pruskim.

Dzisiaj Ostrów Tumski jest na nowo odkrywany za sprawą prężnego środowiska poznańskich archeologów i historyków, a powstanie nowoczesnego Centrum Historii Ostrowa Tumskiego rokuje, że wiedza o jego barwnej przeszłości i znaczeniu dla Polski zostanie rozpropagowana wśród szerokich rzesz naszego społeczeństwa[1].

[1] Ważniejsza bibliografia: J. Topolski (red.), *Dzieje Poznania*, tom 1–3, Warszawa–Poznań 1988; H. Kóčka-Krenz, *Dzieje Ostrowa Tumskiego przed lokacją miasta,* [w:] *W kręgu katedry*, „Kronika Miasta Poznania", z. 1, Poznań 2003; Z. Ostrowska-Kębłowska, *Kaplica Królów Polski*, Poznań 1997; M. Kobusiewicz (red.), *Pradzieje Wielkopolski. Od epoki kamienia do średniowiecza,* Poznań 2008; M. Rezler, *Kalendarium poznańskie*, Poznań 2003.

PRAHISTORIA

ok. 8900–8000 lat p.n.e.
Początki zasiedlania dorzecza Warty i jej dopływów m.in. Cybiny przez nieliczne grupki koczowników zajmujących się zbieractwem i łowiectwem.

od 8000 lat p.n.e.
Pojawienie się nad Wartą koczowników kultury komornickiej i później kultury janisławickiej penetrujących doliny rzek w poszukiwaniu reniferów. Równocześnie obszar dorzecza Cybiny odwiedzany jest przez niewielkie grupy łowców-zbieraczy z północnoniemieckiego Niżu, którzy posługują się krzemiennymi narzędziami – ciosakami.

ok. 5000–4000 lat p.n.e.
Początki stałego osadnictwa na obszarze dzisiejszego Poznania, choć jeszcze nie na Ostrowie Tumskim.

IX WIEK

IX wiek
Powstanie nowych osad w pobliżu Ostrowa Tumskiego: na Śródce i bardziej na południe, po obu stronach Cybiny na Komandorii i w Berdychowie.

ok. 890
Początek osadnictwa na Ostrowie Tumskim.

X WIEK

ok. 940
Powstanie zespołu grodowego składającego się z dwóch grodów: mniejszego w rejonie, gdzie dziś stoi katedra, i większego na Zagórzu.

ok. 950
Wzniesienie w grodzie poznańskim najbardziej monumentalnego budynku państwa piastowskiego – kamiennego palatium. Prawdopodobnie jeszcze przed przybyciem Dobrawy na dwór Mieszka I wybudowano przylegającą do rezydencji kaplicę.

ok. 960 – 970
Znaczna rozbudowa wałów północnego grodu. Powstanie grodu trzyczłonowego.

965
Ślub Mieszka I z czeską księżniczką Dobrawą.

966
Przyjęcie chrztu przez Mieszka I.

968
Przybycie biskupa Jordana na dwór Mieszka I.

ok. 970–980
Kolejna rozbudowa grodu poznańskiego. Powstaje czwarty człon zespołu grodowego.

977
Pochówek na Ostrowie Tumskim księżniczki Dobrawy.

ok. 980
Budowa katedry poznańskiej, największego obiektu sakralnego w całym ówczesnym państwie piastowskim.

992
Śmierć księcia Mieszka I i jego pochówek na Ostrowie Tumskim.

Ryc. 1. Grobowiec Mieszka I, rys. P. Walichnowski.

XI WIEK

1000
Wizyta cesarza Ottona III w grodzie poznańskim.
Powstanie niezależnego od archidiecezji gnieźnieńskiej biskupstwa poznańskiego.

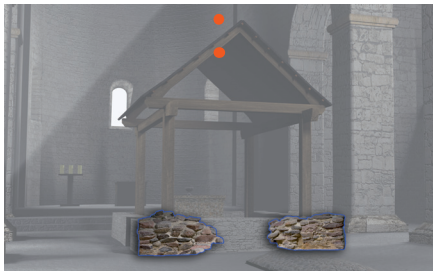
1005
Pod grodem poznańskim pojawia się armia niemieckiego cesarza Henryka II ścigająca wojska Bolesława Chrobrego. Cesarz nie podejmuje próby zdobycia potężnego grodu i odstępuje od oblężenia.

1025
Śmierć pierwszego króla Polski Bolesława Chrobrego i jego pochówek w katedrze poznańskiej.

1034
Pochówek księcia Mieszka II – króla Polski (1025–1031) w katedrze poznańskiej.

1038
Złupienie grodu poznańskiego i katedry przez wojska czeskiego księcia Brzetysława.

1058
Pochówek księcia Polski Kazimierza Odnowiciela w katedrze poznańskiej.

Ryc. 2. Grobowiec Bolesława Chrobrego, rys. P. Walichnowski.

XII WIEK

1146
Bezskuteczne oblężenie Ostrowa Tumskiego przez wojska księcia zwierzchniego Władysława II Wygnańca i jego ostateczna klęska utrwalająca rozbicie dzielnicowe.

ok. 1150
Znacząca przebudowa katedry poznańskiej. Na Zagórzu powstaje kościół parafialny pw. św. Mikołaja.

Ryc. 3. Gród poznański ok. 1120 roku, rys. P. Walichnowski.

XIII WIEK

1239
Pochówek w katedrze poznańskiej księcia wielkopolskiego Władysława Odonica.

1244–62
Przebudowa chóru katedralnego z inicjatywy biskupa Boguchwała II.

1253
Lokacja Poznania na lewym brzegu Warty. Mniej więcej w tym samym czasie książę Przemysł I zrzeka się na rzecz biskupa poznańskiego książęcej części grodu z palatium i kościołem grodowym.

po 1253
Rozbiórka starej siedziby książęcej – palatium.

1257
Pochówek w katedrze poznańskiej księcia wielkopolskiego Przemysła I.

1279
Pochówek w katedrze poznańskiej księcia wielkopolskiego Bolesława Pobożnego.

1288
Przekazanie przez księcia wielkopolskiego Przemysła II osady targowej na Śródce i prawdopodobnie również Ostrowa Tumskiego w posiadanie biskupa poznańskiego. Od tego czasu wyspa staje się wyłączną siedzibą biskupstwa i kapituły poznańskiej.

przed 1293
Budowa z inicjatywy księcia wielkopolskiego Przemysła II kaplicy grobowej w poznańskiej katedrze przeznaczonej dla władcy i jego żony księżnej Rychezy. Kaplica, w której spoczął po koronacji stała się pierwszą w historii polskiej architektury kaplicą królewską.

1296
Pochówek w katedrze poznańskiej króla Polski Przemysła II.

XIV WIEK

29 września 1341
Ślub w katedrze poznańskiej króla Polski Kazimierza III Wielkiego z córką landgrafa heskiego Henryka II Żelaznego, Adelajdą Heską. Koronacja Adelajdy na królową Polski.

1356
Rozpoczęcie późnogotyckiej przebudowy katedry poznańskiej. Zakończono ją dopiero w XVI wieku.

po 1360
Fundacja w katedrze poznańskiej przez Kazimierza Wielkiego sarkofagu upamiętniającego króla Bolesława Chrobrego.

1371
Zawalenie się wieży katedralnej i zniszczenie Kaplicy Królewskiej.

Ryc. 4. Katedra gotycka ok. 1450 roku, rys. P. Walichnowski.

XV WIEK

1406
Powstanie fundacji zobowiązującej jedną trzecią wikariuszy do codziennego śpiewania o świcie oficjum i mszy świętej o Najświętszej Marii Pannie.

1430
Rozpoczęcie budowy gotyckiego kościoła pw. Najświętszej Marii Panny *in Summo*.

1498
Objęcie biskupstwa przez Jana Lubrańskiego i przekształcenie przez niego Ostrowa Tumskiego w ważny ośrodek kultury i nauki renesansowej. W ciągu dwóch dekad przeprowadził m.in. generalny remont katedry, odnowił pałac biskupi, zaopatrzył wyspę w wodociągi i brukowane ulice.

Ryc. 5. Kościół Najświętszej Marii Panny *in Summo*, fot. archiwum CTK TRAKT.

Ryc. 6. Psałteria na Ostrowie Tumskim, fot. A. Jabłońska.

XVI WIEK

1504
Rozpoczęcie prac przez biskupa Lubrańskiego nad budową ceglanego muru otaczającego Ostrów Tumski. Budowa ciągnąć się będzie do 1549 roku.

1512
Połączenie pałacu biskupiego z katedrą nadwieszonym gankiem, który umożliwiał hierarchom bezpośrednie przejście do ich kaplicy, znajdującej się na piętrze wieży przy chórze.
Rozebrany został w XIX stuleciu.
Powołane zostaje kolegium 12 psałterzystów, które śpiewało podczas wotywy o św. Krzyżu.

1513
Goszczenie w odnowionym pałacu biskupim przez Jana Lubrańskiego króla Polski Zygmunta I Starego i jego brzemiennej żony Barbary. W rezydencji rodzi się królewna Jadwiga Jagiellonka, w przyszłości żona elektora brandenburskiego Joachima II.

1518
Powołanie Akademii Lubrańskiego, pierwszej na ziemiach polskich uczelni humanistycznej. Rozpoczęcie budowy gmachu Akademii, która potrwa do 1530 roku.

1520
Oddanie do użytku (tuż przed śmiercią biskupa Lubrańskiego) ostatniej dużej inwestycji – psałterii.

1525–1537
Jan Latalski biskupem poznańskim, „złoty okres" Akademii Lubrańskiego.

XVII WIEK

1622
Przebudowa katedry poznańskiej po wielkim pożarze. Usunięto gotycki detal architektoniczny, otynkowano elewacje i zakryto wszelkie elementy średniowieczne.
Ufundowanie przez biskupa Wojciecha Tolibowskiego kolegium mansjonarzy, których obowiązkiem było codzienne śpiewanie w kaplicy św. Krzyża oficjum o Męce Pańskiej.

1625
Przeniesienie cudownego krucyfiksu z Bramy Wrocławskiej do katedry.

1648
Ufundowanie przez archidiakona Świętosława Strzałkowskiego kolegium rorantystów, których obowiązkiem było codzienne śpiewanie *Rorate* podczas mszy św. przy ołtarzu św. Trójcy i św. Jadwigi.

1666
Rektorem Akademii Lubrańskiego zostaje najwybitniejszy polski prawnik z 2 poł. XVII wieku – Mikołaj Zalaszowski. Występował przeciwko przejęciu Lubranscianum przez kolegium jezuickie, dbał o wysoki poziom nauczania i stan majątkowy uczelni.

1689
Powstanie w gmachu Akademii Lubrańskiego Drukarnii Akademickiej, w której do jej zamknięcia pod koniec XVIII wieku wydano 700 druków.

Ryc. 7. Dawna Akademia Lubrańskiego – obecnie Muzeum Archidiecezjalne, fot. archiwum CTK TRAKT.

XVIII WIEK

1725
Zerwanie dachu i zniszczenie wieży poznańskiej katedry przez huragan. Początek odbudowy w stylu barokowym przez braci Antonio i Pompeo Ferrarich.

1730
Przebudowa pałacu biskupiego przez Pompeo Ferrariego.

1772
Pożar w katedrze poznańskiej niszczy dachy i trawi wnętrza świątyni.

1775–1778
Zwieńczenie wschodnich wieży katedry późnobarokowymi hełmami według projektu Efraima Schroegera. Przebudowa fasady świątyni w stylu klasycystycznym z monumentalnym portykiem.

3 marca 1790
Zawalenie się wieży południowej katedry i zniszczenie sąsiadujących kaplic i portalu.

Ryc. 8. Katedra klasycystyczna, rys. P. Walichnowski.

XIX WIEK

1800
Włączenie decyzją władz pruskich Ostrowa Tumskiego w granice administracyjne Poznania.

5 lipca 1807
Ślub generała Jana Henryka Dąbrowskiego z Barbarą Chłapowską w poznańskiej katedrze, połączony z manifestacją patriotyczną.

1815
Powstanie z inicjatywy przyszłego biskupa, księdza Teofila Wolickiego, komitetu budowy kaplicy poświęconej pierwszym władcom Polski.

1821
Podniesienie przez papieża Piusa VII biskupstwa poznańskiego do rangi metropolii i połączenie jej unią personalną z archidiecezją gnieźnieńską. Od tej chwili Ostrów Tumski stał się rezydencją prymasa Polski. Ustanowienie katedry poznańskiej archikatedrą i dodanie drugiego patrona św. Pawła Apostoła.

1828–1869
Budowa przez pruskie władze wojskowe fortyfikacji na Ostrowie Tumskim w ramach twierdzy poligonalnej.

1835–1841
Budowa i wyposażanie Złotej Kaplicy w katedrze poznańskiej.

1837
Początek sporu arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego Marcina Dunina z władzami pruskimi o małżeństwa mieszane. Hierarcha domagał się, aby dzieci z małżeństw mieszanych wychowywane były w wyznaniu rzymskokatolickim.

1852–1854
Gruntowna przebudowa pałacu arcybiskupiego według projektu Gustawa Schultza.

XIX WIEK

1857
Budowa czteroprzęsłowego, drewnianego mostu drogowego łączącego ufortyfikowany Ostrów Tumski z lewym brzegiem rzeki.

1874
Uwięzienie przez władze pruskie arcybiskupa Mieczysława Ledóchowskiego przeciwstawiającego się wprowadzeniu języka niemieckiego do nauki religii w gimnazjach Wielkiego Księstwa Poznańskiego.

1881
Objęcie posady organisty w katedrze poznańskiej przez księdza Józefa Surzyńskiego, który wkrótce zreformował chór katedralny, tworząc zespół chłopięco-męski odpowiadający wymogom ratyzbońskiej reformy śpiewu kościelnego.

1885
Odsłonięcie na Ostrowie Tumskim pomnika Jana Kochanowskiego, który w latach 1564–1574 pełnił funkcję prepozyta poznańskiej kapituły katedralnej.

1886
Zastąpienie drewnianego mostu Tumskiego, przeprawą o stalowej konstrukcji nośnej w formie dźwigarów wspierających się na ceglanych filarach i przyczółkach. Most posiadał brukowaną jezdnię, obustronne chodniki dla pieszych oraz tor tramwajowy.

1894–1896
Budowa gmachu Arcybiskupiego Seminarium Duchownego na Zagórzu.

1894–1898
Zorganizowanie w budynku dawnej Akademii Lubrańskiego przez arcybiskupa gnieźnieńsko-poznańskiego Floriana Stablewskiego Muzeum Archidiecezjalnego.

XX WIEK

1904–1905
Wybudowanie pierwszego na Ostrowie Tumskim stalowego mostu o jednoprzęsłowej kratownicy łączącego wyspę z Ostrówkiem. Ze względu na wady konstrukcyjne nitowaną konstrukcję wymieniono w 1913 r. na nową.

1914
Objęcie funkcji organisty i dyrygenta chóru katedralnego przez Wacława Gieburowskiego, który przekształci go w zespół chłopięco-męski i wprowadzi repertuar klasycznej muzyki kościelnej *a cappella*.

1920
Przebudowa budynku Kurii Metropolitalnej według projektu Mariana Andrzejewskiego.

1922–1924
Powstanie osiedla socjalnego na Zagórzu.

1925
Przebudowa z inicjatywy prymasa Polski Edmunda Dalbora rezydencji arcybiskupiej: podwyższono skrzydło północne i dobudowano do niego piętrowe skrzydło wschodnie. Oddanie do użytku w miejscu dawnego mostu Tumskiego – mostu Bolesława Chrobrego, zaprojektowanego przez prof. Lucjana Ballenstaedta.

1927
Zorganizowanie w katedrze poznańskiej, pierwszej w Polsce transmisji radiowej z nabożeństwa.

1936
Budowa gmachu Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej, zaprojektowanego przez poznańskiego architekta Stefana Cybichowskiego.

XX WIEK

1938–1939
Pierwsze profesjonalne badania archeologiczne na Ostrowie Tumskim pod kierownictwem prof. Józefa Kostrzewskiego.

1939–1945
Zajęcie przez Niemców budynków na Ostrowie Tumskim: katedrę i kościół NMP zamieniono na magazyny zrabowanych przez okupantów rzeczy, rezydencję Arcybiskupa Poznańskiego zajęła niemiecka policja, w gmachach Kurii Metropolitalnej i Kapituły Metropolitalnej urządzono mieszkania służbowe dla niemieckiej policji.

4 października 1939
Zamknięcie przez nazistów poznańskiej katedry i rozpoczęcie przez Niemców planowego rabunku zgromadzonych na Ostrowie Tumskim dzieł sztuki.

15 lutego 1945
Ostrzał artyleryjski niszczy dach katedry, wieże z dzwonami, organy, ołtarz główny i całe wyposażenie głównej nawy. W trakcie walk o Festung Posen zniszczone lub uszkodzone zostają wszystkie budynki na Ostrowie Tumskim.

Ryc. 10. Zniszczenia wojenne we wnętrzu katedry – 1945 r., fot. ze zbiorów Miejskiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

XX WIEK

1946
Rozwiązanie przez papieża Piusa XI unii personalnej pomiędzy metropoliami gnieźnieńską i poznańską i powołanie na stanowisko pierwszego arcybiskupa poznańskiego Walentego Dymka.

1946–1956
Odbudowa katedry i jej regotyzacja pod kierunkiem Franciszka Morawskiego.

1946–1961
Szeroko zakrojone badania archeologiczne w różnych częściach Ostrowa Tumskiego prowadzone pod kierownictwem prof. Witolda Hensla (1946–1953) i konserwatora zabytków Zdzisława Kępińskiego.

6 czerwca 1947
Pierwsza od wybuchu wojny msza święta odprawiona przez arcybiskupa Walentego Dymka w ocalałej Złotej Kaplicy.

29 czerwca 1956
Oddanie katedry poznańskiej do użytku wiernych.

1962
Ustanowienie przez papieża Jana XXIII katedry poznańskiej bazyliką mniejszą.

1963
Początek budowy Mostu Bolesława Chrobrego.

1964
Podjęcie decyzji przez władze miasta o kompleksowej regulacji Warty i przeniesieniu jej głównego nurtu.

17 kwietnia 1966
Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski na Ostrowie Tumskim z udziałem prymasa Polski księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego i tysięcy poznaniaków.

XX WIEK

1967–1970
Budowa Trasy Chwaliszewskiej, która przetnie Ostrów Tumski na dwie części. Oddanie do użytku Mostu Bolesława Chrobrego (1967) i Mostu Mieszka I (1970).

1969
Rozbiórka przeprawy na Cybinie łączącej Ostrów Tumski z Ostrówkiem.

1981
Odsłonięcie przed gmachem Seminarium Zagranicznego pomnika kardynała Augusta Hlonda, projektu Jerzego Sobocińskiego.

20 czerwca 1983
Wizyta papieża Jana Pawła II w katedrze poznańskiej.

1984
Odsłonięcie zrekonstruowanego przez Jerzego Sobocińskiego pomnika Jana Kochanowskiego projektu Antoniego Krzyżanowskiego, który został zniszczony przez Niemców podczas okupacji hitlerowskiej.

3 czerwca 1997
Wizyta papieża Jana Pawła II na Ostrowie Tumskim i spotkanie w pałacu arcybiskupim z prezydentami Czech, Litwy, Niemiec, Ukrainy, Węgier, Słowacji i Polski.

1999
Rozpoczęcie trwających do dziś prac archeologicznych Instytutu Prahistorii UAM pod kierownictwem prof. Hanny Kóčki-Krenz w ramach poszukiwania zespołu pałacowo-sakralnego przy kościele Najświętszej Marii Panny.

2000
Odsłonięcie pomnika Jana Pawła II przed budynkiem dawnego probostwa katedralnego, projektu Krystyny Fałdygi-Solskiej.

XXI WIEK

2007
Otwarcie mostu biskupa Jordana łączącego Ostrów Tumski ze Śródką.

2010
Rozpoczęcie budowy Centrum Historii Ostrowa Tumskiego.

2012
Otwarcie Rezerwatu Archeologicznego na Ostrowie Tumskim.

Ryc. 11. Most biskupa Jordana, fot. Z. Schmidt.

Opracowania źródłowe

Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przeł. R. Grodecki, wyd. M. Plezia, Wrocław 1965 i wyd. nast. [„Biblioteka Narodowa" seria I nr 59].

Długosz J., *Roczniki czyli Kroniki Sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 1–2, Warszawa 1961.

Kosmasa Kronika Czechów, wyd. i przeł. M. Wojciechowska, Warszawa 1968.

Kronika Thietmara, wyd. i przeł. M. Z. Jedlicki, Kraków 2005.

Kronika wielkopolska, przeł. K. Abgarowicz, wyd. B. Kürbis, Warszawa 1965.

Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika polska*, przeł. i oprac. B. Kürbis, Wrocław 1992, wyd. 2 1996 [„Biblioteka Narodowa" seria I nr 277].

Piśmiennictwo czasów Bolesława Chrobrego, wyd. J. Karwasińska, przeł. K. Abgarowicz, Warszawa 1966.

Relacja Ibrahima ibn Jakuba z podróży po krajach słowiańskich w przekazie Al.–Bekriego, wyd. i przeł. T. Kowalski, Kraków 1946 [„Monumenta Poloniae Historica", seria nova, t. 1].

Literatura

Biesiadka J., Gawlak A., Kucharski S., Wojciechowski M., *Twierdza Poznań. O fortyfikacjach miasta Poznania w XIX i XX wieku*, Poznań 2006.

Brzostowicz M., Pawlak P., Stempin A., *Archeologia Poznania przedlokacyjnego*, katalog wystawy w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu, Poznań 2003.

Dalewski Z., *Władza, przestrzeń, ceremoniał. Miejsce i uroczystość inauguracji władzy w Polsce średniowiecznej do końca XIV wieku*, Warszawa 1996.

Dowiat J., *Chrzest Polski*, Warszawa 1958, wyd. ost. 1997.

Dzianisz P., Umiński J., *Szlak Piastowski*, wyd. II popr. i poszerz., Bydgoszcz 1966.

Dzieje Poznania do roku 1793, cz. 1 i 2, red. J. Topolski, Warszawa 1988.

Dzieje Poznania w latach 1793–1945, cz.1 (1793–1918), red. J. Topolski, L. Trzeciakowski, Warszawa–Poznań 1994.

Fortyfikacje Ostrowa Tumskiego – funkcje obronne i turystyczne, seria „Materiały, Dokumentacje, Projekty", Poznań 2009.

Gansiniec R., *Grobowiec Bolesława Wielkiego*, „Archeologia", t. 3: 1949.

Gansiniec R., *Nagrobek Bolesława Wielkiego*, „Przegląd Zachodni", t. 7: 1951.

Gniezno i Poznań w państwie pierwszych Piastów, red. A. Wójtowicz, Poznań 2000.

Hensel W., *Poznań w zaraniu dziejów*, Wrocław 1958.

Historia kultury materialnej Polski, t. 1 od VII do XII wieku, t. 2 od XIII do XV wieku, red. W. Hensel, J. Pazdur, Wrocław 1978.

Jan Lubrański i jego dzieło, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 1999 [zawiera: D. Quirini-Popławska – *Z powiązań polsko-włoskich w XV wieku*, J. Pakulski – *Krąg rodzinny biskupa Jana Lubrańskiego*, J. Wiesiołowski – *Polscy współtowarzysze studiów Jana Lubrańskiego*, A. Weiss – *Postulacja królewska jako istotny czynnik obsady biskupstwa poznańskiego w 1498 roku*, K. Lutyński – *Kościelna działalność Jana Lubrańskiego jako biskupa poznańskiego*, P. Budzan, A. Karłowska-Kamzowa – *Działalność fundacyjna biskupa poznańskiego Jana Lubrańskiego*, J. Pikulik – *Kultura muzyczna kręgu katedry poznańskiej na przełomie XV i XVI wieku*, R. Marciniak – *Biblioteka biskupa Jana Lubrańskiego*, T. Jakimowicz – *Pomnik nagrobny biskupa Jana Lubrańskiego w katedrze poznańskiej*, P. Wawrzyniak – *Odkrycie reliktu muru obronnego z czasów biskupa Jana Lubrańskiego na Ostrowie Tumskim w Poznaniu*, D. Żołądź-Strzelczyk – *Academia Lubransciana (1519–1780). Dzieje szkoły od powstania*

do czasów Komisji Edukacji Narodowej, J. Nowacki – *Akademia Lubrańskiego*, R. Linette – *Z dziejów budynku dawnej Akademii Lubrańskiego*, A. Pawlaczyk – *Krzysztofa Hegendorfa »Racja studiowania«*, A. Pawlaczyk – *Statuta Akademii Lubrańskiego z 1619 roku*, J. Sójka – *Drukarnia Akademicka w Poznaniu 1689–1780*, W. Karkucińska – *Katalog publikacji Drukarni Akademickiej w Poznaniu*, J. Wiesiołowski – *Krakowscy profesorowie Akademii Lubrańskiego]*.

Jarochowski K., *Zdobywcy i okupanci staropolskiego Poznania*, Poznań 2007.

Jasiński K., *Rodowód pierwszych Piastów*, Warszawa–Wrocław 1992.

Józefowiczówna K., *Z badań nad architekturą przedromańską i romańską w Poznaniu*, Wrocław 1963.

Kaczmarek J., *W sercu Polski: Ostrów Tumski, Śródka, Zawady w rycinach Henryka Kota*, Poznań 2008.

Kaniecki A., *Poznań. Dzieje miasta wodą pisane*, Poznań 2004.

Kara M., *Najstarsze państwo Piastów – rezultat przełomu czy kontynuacji? Studium archeologiczne*, Poznań 2009.

Katalogi biskupów poznańskich, oprac. J. Wiesiołowski, Poznań 2004.

Kultura Polski średniowiecznej X–XIII wiek, red. J. Dowiat, Warszawa 1985.

Kurnatowska Z., *Początki Polski*, Poznań 2002.

Kurzawa Z., Kusztelski A., *Historyczne kościoły Poznania. Przewodnik*, Poznań 2006.

Kwaśniewski K., *Poznańskie legendy i nie tylko*, Poznań 2005.

Labuda G., *Mieszko I*, Wrocław 2009.

Labuda G., *Mieszko II. Król Polski (1025–1034)*, Poznań 2008.

Labuda G., *Słowiańszczyzna pierwotna. Wybór tekstów*, Warszawa 1954.

Labuda G., *Studia nad początkami państwa polskiego*, t. 1–2, Poznań 1987–1988.

Łęcki W., *Szlak Piastowski. Przewodnik*, wyd. II zmienione, Poznań 2000.

Łukaszewicz J., *Obraz historyczno-statystyczny miasta Poznania w dawniejszych czasach*, wyd. J. Wiesiołowski, t. 1–2, Poznań 1998.

Miasto Poznań. Ostrów Tumski i Śródka z Komandorią, [w:] Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. VII, część 1, E. Linette, Z. Kurzawa, Warszawa 1983.

Michałowski R., *Princeps fundator. Studium z dziejów kultury politycznej w Polsce X–XIII wieku*, Warszawa 1989, wyd. 2 1993.

Nasi Piastowie, „Kronika Miasta Poznania", z. 2, Poznań 1995.

Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000.

Nowacki B., *Przemysł II książę wielkopolski, król Polski 1257–1295*, Poznań 1995.

Nowacki J., *Archidiecezja Poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, Poznań 1964.

Nowacki J., *Kościół katedralny w Poznaniu: studium historyczne*, Poznań 1959.

Obcy w Poznaniu. Historyczna metropolia jako ośrodek miejskiej turystyki kulturowej, red. A. Mikos v. Rohrscheidt, Poznań–Kraków 2011.

Ostrowska-Kębłowska Z., *Dzieje Kaplicy Królów Polskich czyli Złotej w katedrze poznańskiej*, Poznań 1997.

Ostrów Tumski – kolebka Poznania, red. L. Wilczyński, Poznań 2004.

Piosik W. L., *Zamek na skradzionej górze*, cz. 1, Poznań 2000.

Początki architektury monumentalnej w Polsce, red. T. Janiak, D. Stryniak, Gniezno 2004.

Poznań we wczesnym średniowieczu, t. I, red. W. Hensel, Warszawa–Wrocław 1959.

Poznań we wczesnym średniowieczu, t. II, red. W. Hensel, Warszawa–Wrocław 1960.

Poznań we wczesnym średniowieczu, t. III, red. W. Hensel, Wrocław–Warszawa 1961.

Poznań we wczesnym średniowieczu, t. IV, red. W. Hensel, J. Żak, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974.

Poznań we wczesnym średniowieczu, t. VI, red. H. Kóčka-Krenz, Poznań 2005.

Poznań. Przewodnik po zabytkach i historii, red. J. Pazder, Poznań 2010.

Przybył M., *Mieszko III Stary*, Poznań 2002.

Rola Z., *Tajemnice Ostrowa Tumskiego*, Poznań 2000.

Samsonowicz H., *Długi wiek X. Z dziejów powstawania Europy*, Poznań 2002 [„Mała Biblioteka PTPN" t. 8].

Skibiński S., *Katedra Poznańska*, Poznań 2001.

Skuratowicz J., *Akademia Lubrańskiego*, Poznań 2007.

Strzelczyk J., *Bolesław Chrobry*, wyd. 2, Poznań 2003.

Strzelczyk J., *Mieszko Pierwszy*, wyd. 2, Poznań 1999.

Świat Słowian wczesnego średniowiecza, red. M. Dworaczyk, Warszawa 2006.

Tu się Polska zaczęła…, red. H. Kóćka-Krenz, seria „Materiały, Dokumentacje, Projekty", Poznań 2007.

Tu się wszystko zaczęło. Rola Poznania w państwie Pierwszych Piastów, red. A. Wójtowicz, Poznań 2010.

W kręgu katedry, „Kronika Miasta Poznania", z. 1, Poznań 2003 [zawiera: *Dzieje Ostrowa Tumskiego w Poznaniu przed lokacją miasta*, P. Wawrzyniak – *Wczesnośredniowieczne wały obronne na poznańskim Ostrowie Tumskim*, O. Antowska-Gorączniak, A. Sikorski, P. Pawlak, P. Wawrzyniak – *Cmentarze Ostrowa Tumskiego*, O. Antowska-Gorączniak – *O rozrywkach poznaniaków wieków średnich. Zabawki i przedmioty do gier z Ostrowa Tumskiego*, P. Pawlak, A. Sikorski, P. Wawrzyniak – *Mury obronne biskupa Jana Lubrańskiego*, M. Warkoczewska – *Ostrów Tumski na dawnych widokach i fotografiach*, S. Skibiński – *Królewski charakter katedry poznańskiej*, A. Kusztelski – *Prezbiterium katedry poznańskiej. Rekonstrukcja faz, układ, związki i wpływy*, J. Wiesiołowski – *Poznańskie lata Andrzeja Krzyckiego, kanonika, kanclerza, scholastyka i proboszcza poznańskiego*, R. Plebański – *Renesansowe memoria biskupów poznańskich w katedrze*, Z. Kurzawa – *Cudowny krucyfiks i jego wota*, J. Dziubkowa – *W wieczystym cieniu poznańskiej katedry. Duchowni i świeccy na portretach trumiennych*, I. Błaszczyk – *Dzieła Augustyna Schöpsa w katedrze poznańskiej*, A. Jazdon – *Muzyczny świat katedry*, F. Ruciński – *Kościół katedralny pod wezwaniem świętych apostołów Piotra i Pawła w Poznaniu*, A. Gulczyński – *Pastorały biskupów poznańskich*, E. Majkowski – *Materjały do dziejów bibljoteki Zygmunta Augusta. Książki Zygmunta Augusta przechowywane w Bibljotece Archidiecezjalnej w Poznaniu*, R. Marciniak – *Arcybiskupi poznańscy i duchowieństwo w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk do 1945 roku*, Z. Kurzawa – *Dziewiętnastowieczna restauracja „starożytniczych" budynków na Ostrowie Tumskim*, R. Linette – *Pałac arcybiskupi na Ostrowie Tumskim. Szkic do dziejów rezydencji*, W. Karolczak – *Arcybiskupie Seminarium Duchowne na Zagórzu w latach 1896-1939*, A. Ryżyński – *Most Cybiński*].

Wetesko L., *Historyczne konteksty monarszych fundacji artystycznych w Wielkopolsce do początku XIII wieku*, Poznań 2009.

Wody powierzchniowe Poznania. Problemy wodne obszarów miejskich, red. A. Kaniecki, J. Rotnicka, Poznań 1995.

Zmiany stosunków wodnych w czasach historycznych, red. A. Kaniecki, A. Baczyńska, Poznań 2010.

bibliografia

Materiały audiowizualne

Chrzest Mieszka I – dobra wola czy konieczny warunek? Rozmowa z prof. dr hab. Hanną Kóćką-Krenz [reportaż], http://www.poznan.pl/mim/trakt/reportaze,p,14030,22006.html, [dostęp: 25.06.2012 r.].

Czy Poznań księcia Mieszka mógł olśnić Dobrawę? Rozmowa z prof. dr hab. Hanną Kóćką-Krenz [reportaż], http://www.poznan.pl/mim/trakt/reportaze,p,14030,22006.html, [dostęp: 25.06.2012 r.].

Gdzie spoczęli Mieszko I i Bolesław Chrobry? Rozmowa z prof. dr hab. Zofią Kurnatowską [reportaż], http://www.poznan.pl/mim/trakt/reportaze,p,14030,22006.html, [dostęp: 25.06.2012 r.].

Ile lat ma miecz św. Piotra? Rozmowa z Aleksandrą Pudelską [reportaż], http://www.poznan.pl/mim/trakt/reportaze,p,14030,22006.html, [dostęp: 25.06.2012 r.].

Ile złota jest w Złotej Kaplicy? Rozmowa z Januszem Pazderem [reportaż], http://www.poznan.pl/mim/trakt/reportaze,p,14030,22006.html, [dostęp: 14.11.2012 r.].

Jak odbudowywano poznańską katedrę? Rozmowa z prof. dr hab. Szczęsnym Skibińskim [reportaż], http://www.poznan.pl/mim/trakt/reportaze,p,14030,22006.html, [dostęp: 14.11.2012 r.].

Katedra Poznańska. Multimedialny przewodnik, [dokument elektroniczny], scen. ks. I. Szwarc, realiz. Activmedia, Poznań 2003.

Którego prymasa i za co aresztowały władze pruskie? Rozmowa z dr hab. Przemysławem Matusikiem [reportaż], http://www.poznan.pl/mim/trakt/reportaze,p,14030,22006.html, [dostęp: 14.11.2012 r.].

O biskupach poznańskich i ich rządach chwalebnych, cz. 1, 2. Rozmowa z prof. dr hab. Jackiem Wiesiołowskim [reportaż], http://www.poznan.pl/mim/trakt/reportaze,p,14030,22006.html [dostęp: 25.06.2012 r.].

Ostrów Tumski w Poznaniu [dokument elektroniczny], aut. P. Walichnowski, oprac. graf. A. Janicki; Dom Wydawniczy Medial, Poznań 2003.

Poznań w X wieku w źródłach archeologicznych [film], wykład prof. H. Kóćki-Krenz, seria „Arcydzieła… Arcymyśli…", Uniwersyteckie Studio Filmowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2010.

Prof. Hanna Kóćka-Krenz [film], reż. J. Malinowska, Uniwersyteckie Studio Filmowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, czas: 13 min 59 s., Poznań 2008.

Sen o Poznaniu, cz. 1–3, [film], reż. Grzegorz Grześkowiak, Studio Filmowe CVK, Poznań 2004.

dr Sylwia Bródka

Pracownik Instytutu Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autorka publikacji naukowych oraz prac wdrożeniowych z zakresu ekologii krajobrazu, teorii i metodologii ocen środowiska przyrodniczego oraz prognozowania krajobrazowego. Członkini Polskiej Asocjacji Ekologii Krajobrazu, członkini i sekretarz Regionalnej Komisji ds. Ocen Oddziaływania na Środowisko w Poznaniu.

dr Małgorzata Cichoń

Geograf i dydaktyk, adiunkt w Pracowni Dydaktyki Geografii i Edukacji Ekologicznej Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Prowadzi badania naukowe związane z dydaktyką geografii i przyrody oraz z problematyką oddziaływań turystyki na geoekosystem jeziorny. Interesuje się również dziedzictwem kulturowym Poznania i Wielkopolski. Jest autorką 30 artykułów naukowych oraz współautorką monografii *Człowiek w krajobrazie miasta Poznania*. Od roku 2006 w ramach Festiwalu Nauki i Sztuki przygotowuje zajęcia terenowe oraz wykłady połączone z dramą, tematycznie związane z poznawaniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wielkopolski. Jest członkinią Polskiego Towarzystwa Geograficznego oraz ekspertem w Instytucie Wielkopolska, a także współredaguje czasopismo „Przegląd Wielkopolski".

Sylwiana Firin-Gramowska

Nauczycielka muzyki i zajęć teatralnych w Zespole Szkół nr 4 „Łejery" w Poznaniu; nauczyciel mianowany. Edukatorka dramy, autorka programów szkoleń i trener doskonalenia w zakresie dramy w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, animatorka sztuki współpracująca z Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu. Współpracuje także muzycznie z poznańskim teatrem Atofri.

dr hab. Beata Gromadzka

Adiunkt w Zakładzie Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Główne zainteresowania badawcze: dydaktyka polonistyczna szkoły ponadgimnazjalnej ze szczególnym uwzględnieniem roli podręczników w procesie dydaktycznym oraz metody kształtowania umiejętności odbioru przekazów wizualnych. Autorka m.in. książki *Widząc – rozumieć. Dydaktyka polonistyczna wobec edukacji wizualnej* (Poznań 2009).

dr Monika Herkt

Zastępca dyrektora Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, odpowiedzialna za planowanie i realizację działalności programowej instytucji kultury. Swoją przygodę z tematyką dziedzictwa kulturowego Poznania i Wielkopolski rozpoczęła w 2005 roku jako koordynator opracowywania Strategii Rozwoju Narodowego Produktu Turystycznego „Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu" i od sześciu lat konsekwentnie zmierza ku jej realizacji. Doktor nauk ekonomicznych oraz absolwentka studiów podyplomowych z zakresu wiedzy o sztuce na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Andrzej Jazdon

Muzykolog, bibliotekarz, bibliograf. W latach 1976–1981 studiował muzykologię na Uniwersytecie im. Adam Mickiewicza w Poznaniu. Od 1982 zatrudniony w Bibliotece UAM. Od 2000 kierownik Pracowni Muzycznej i Oddziału Zbiorów Specjalnych. Od 2007 starszy kustosz dyplomowany. Skoncentrowany na badaniach bibliograf, kontynuator prac K. Michałowskiego, zajmuje się lokalną historią kultury muzycznej i recepcji muzyki w Wielkopolsce, a także zagadnieniami związanymi z ochroną zabytków kultury piśmienniczej. Najważniejsze publikacje: *Henryk Wieniawski. Katalog tematyczny dzieł* (Poznań 2009); *Jerzy Młodziejowski. Życie i pasje* (Leszno 1990); *Miscellanea karłowiczowskie w spuściźnie Adolfa Chybińskiego*, „Muzyka" 2010 nr 2; *Muzyka w klasztorach bernardyńskich*, [w:] *Cantando cum citharista. W pięćsetlecie śmierci Władysława z Gielniowa* (Warszawa 2006); *Zapomniane źródła do dziejów dawnej pieśni polskiej*, „Muzyka" 1996 nr 1; bibliografie F. Chopina, K. Michałowskiego, H. Wieniawskiego.

Marek Jekel

Nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w III Liceum Ogólnokształcącym im. św. Jana Kantego w Poznaniu. Przewodnik po Poznaniu. Absolwent Wydziału Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Doradca metodyczny historii i wiedzy o społeczeństwie (1991–1999), członek zespołu krajowego Programu Nowa Matura (1995–1998), starszy egzaminator Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu (1999–2001). Autor programów nauczania, podręczników i zeszytów ćwiczeń. Twórca wielu projektów edukacyjnych np. „W siedzibie dziewiętnastowiecznego ziemianina"; „W średniowiecznym klasztorze"; „Kultura polskich Żydów".

dr Lech Kaczmarek

Kierownik Stacji Ekologicznej w Jeziorach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Specjalista z zakresu cyfrowego przetwarzania danych przestrzennych w systemach geoinformacyjnych, podstaw pozyskiwania danych i zarządzania nimi, analiz retrospektywnych środowiska przyrodniczego za pomocą narzędzi GIS. Autor publikacji z zakresu waloryzacji i implementacji baz danych przestrzennych w badaniach naukowych i zastosowaniach praktycznych, edukacji w temacie systemów geoinformacyjnych oraz pozyskiwania i przetwarzania danych. Koordynator projektów GIS o charakterze inwentaryzacyjnym, decyzyjnym, diagnostycznym i prognostycznym (np. inwentaryzacja Ogrodu Botanicznego UAM w Poznaniu, panel danych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Poznaniu, studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego Aglomeracji Poznańskiej).

prof. zw. dr hab. Alfred Kaniecki

Geograf i hydrolog, profesor w Instytucie Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autor ponad 200 prac dotyczących m.in. warunków obiegu wody na obszarach miejskich i użytkowanych rolniczo, gospodarki wodnej i jej rozwoju w ciągu wieków oraz przemian stosunków wodnych w czasach historycznych w tym publikacji *Poznań. Dzieje miasta wodą pisane* (Poznań 1993).

Katarzyna Kawecka

Nauczycielka wychowania przedszkolnego w Przedszkolu nr 75 im. „Przyjaciele Włóczykija" w Poznaniu o profilu turystyczno-sportowym; nauczyciel dyplomowany. Ukończyła studia magisterskie na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, studia podyplomowe z wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego (UAM), a także studia podyplomowe z organizacji i zarządzania instytucjami oświatowymi na Politechnice Poznańskiej. Uczestniczka programu „Ekozespoły w mojej szkole/przedszkolu" organizowanym przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu i Ministerstwo Ochrony Środowiska (I miejsce w Poznaniu i IV miejsce w Polsce w kategorii przedszkoli). Autorka programu ekologicznego „Komu eko-serca biją? – Włóczykijom!" Przedszkolna fotoreporterka, organizatorka imprez o charakterze sportowym i turystycznym; prowadzi stronę internetową placówki.

prof. zw dr hab. Hanna Kóčka-Krenz

Archeolog, kierownik Zakładu Prahistorii Powszechnej Epoki Żelaza w Instytucie Prahistorii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jej specjalizacja i zainteresowania naukowe dotyczą dwóch zasadniczych zagadnień związanych z problematyką europejskiego średniowiecza. Pierwsze dotyczy złotnictwa strefy bałtyckiej, zwłaszcza skandynawskiego i zachodniosłowiańskiego. Drugie zagadnienie obejmuje początki średniowiecznego budownictwa obronnego w Wielkopolsce, tzw. siedzib na nasypach oraz architektury monumentalnej. Z tego zakresu wieloletnie badania terenowe (1985–1995) nad średniowiecznym zespołem osadniczym (osady otwarte, grodzisko pierścieniowate, wieża mieszkalno-obronna, przeprawa mostowa) w Górze koło Poznania, zaś od 1999 r. – badania na terenie Ostrowa Tumskiego w Poznaniu (odkrycie rezydencji pierwszych Piastów z 2 poł. X w.). Autorka około 150 prac, w tym trzech monografii *Złotnictwo skandynawskie IX–XI wieku* (Poznań 1983), *Biżuteria północno-zachodnio-słowiańska we wczesnym średniowieczu* (Poznań 1993), oraz *Poznań in the Xth century* (Poznań 2011), której uzupełnione i poszerzone wydanie ukazało się w 2012 r. w j. polskim (*Na wyspie Ostrów, przy której dzisiaj jest Poznań…*) i angielskim (*On Ostrów Island, nearby which today's Poznań is located…*), a także redaktorka prac zbiorowych, w tym trzech tomów (V: 2005, VI: 2008 i VII: 2012) opracowania *Poznań we wczesnym średniowieczu*.

dr hab. Danuta Konieczka-Śliwińska

Pracownik naukowy w Zakładzie Dydaktyki Historii Instytutu Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, członek redakcji „Wiadomości Historycznych" – czasopisma dla nauczycieli historii i wiedzy o społeczeństwie, rzeczoznawca MEN ds. podręczników historii, współautorka podręcznika akademickiego *Edukacja historyczna w szkole. Teoria i praktyka* (Warszawa 2008), a także programów nauczania, podręczników szkolnych, poradników dydaktycznych i zeszytów ćwiczeń w zakresie historii dla szkoły podstawowej i gimnazjum. Specjalizuje się w problematyce edukacji regionalnej oraz współczesnej edukacji historycznej; prowadzi także badania nad dziejami miast Wielkopolski i Kujaw, ze szczególnym uwzględnieniem rodzinnego Mogilna.

dr Igor Kraszewski

Związany od początku studiów z Wydziałem Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W czerwcu 1999 obronił na seminarium prof. dra hab. Tomasza Jasińskiego pracę magisterską pt. *Polityka dynastyczna Starszej Dynastii*

Andegawenów w XIII i XIV wieku. Doktorat powstawał w systemie polsko-francuskiego współpromotorstwa pod kierownictwem prof. dra hab. Macieja Serwańskiego i prof. Chantal Grell z Université de Versailles Saint-Quentin-en-Yvelines. W maju 2003 roku odbyła się obrona pracy doktorskiej pt. *Problem elekcji* vivente rege *za panowania Jana II Kazimierza (1648–1668)* [*Le problème de l'élection* vivente rege *dans la République nobiliaire de Pologne. L'exemple de règne de Jean II Casimir (1648–1668)*]. Od października 2003 adiunkt w Zakładzie Historii Nowożytnej w Instytucie Historii UAM. Główne zainteresowania badawcze koncentrują się na historii nowożytnej, zwłaszcza Polski oraz Francji w XVI i XVII wieku, historii ustroju oraz stosunków między dworem a szlachtą; historii dworów i domów panujących w Europie, a także naukach pomocniczych historii (heraldyka polska i obca, sfragistyka, genealogia).

Ewa Kucza

Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej nr 13 w Poznaniu; nauczyciel dyplomowany; animatorka działań regionalnych w szkole, współautorka oraz realizatorka programu edukacji regionalnej dla etapu edukacyjnego I–III.

Barbara Lewandowska-Szwarc

Absolwentka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz studiów podyplomowych z zakresu ochrony i kształtowania środowiska (UAM); nauczyciel dyplomowany. Pracuje w Liceum św. Marii Magdaleny w Poznaniu i Polsko-Angielskim Prywatnym Gimnazjum w Poznaniu. Konstruktor zadań egzaminacyjnych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej, starszy egzaminator OKE, ekspert awansu zawodowego. Współautorka programu nauczania geografii w liceach i technikach, współautorka poradnika metodycznego dla nauczycieli, trzech podręczników do nauczania geografii w liceum i zbioru zadań maturalnych oraz wielu publikacji wydanych przez OKE w Poznaniu. Za osiągnięcia dydaktyczne otrzymała nagrody: Ministra Edukacji Narodowej (1973, 1986, 2005), Kuratora (1981, 1989), Prezydenta Miasta Poznania (1999, 2000, 2003, 2004, 2006) i wiele innych.

prof. UAM dr hab. Andrzej Macias

Pracownik Instytutu Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autor publikacji naukowych z zakresu ekologii krajobrazu, metabolizmu miast, antropogenicznych przepływów materii i energii, kartografii sozologicznej oraz konsultant naukowy i autor komentarzy do 111 arkuszy map sozologicznych Polski w skali 1:50000. Członek zarządu Polskiej Asocjacji Ekologii Krajobrazu, członek i sekretarz techniczny Komisji Ochrony Środowiska przy Oddziale Poznańskim Polskiej Akademii Nauk, członek Komisji Rewizyjnej w Oddziale Poznańskim Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Bartosz Małolepszy

Absolwent kierunków: turystyka i rekreacja oraz gospodarka przestrzenna na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz studium podyplomowego z zakresu rewitalizacji architektoniczno-urbanistycznej obszarów miejskich na Politechnice Gdańskiej. Pilot wycieczek i przewodnik miejski po Poznaniu. Pracownik Biura Programu „Trakt Królewsko-Cesarski" oraz Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT od 2007 r. Autor i współautor przedsięwzięć popularyzujących dziedzictwo kulturowe Poznania, w tym projektu „Terra Incognita – odkryj Ostrów Tumski!".

informacje o autorach

dr hab. Przemysław Matusik

Historyk, pracownik Zakładu Historii Polski XIX i XX wieku w Instytucie Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, członek międzywydziałowego Centrum „Instytut Wielkopolski", sekretarz Komisji Historycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, członek kolegium redakcyjnego „Kroniki Miasta Poznania". Specjalizuje się w historii Polski XIX w., ze szczególnym uwzględnieniem dziejów Wielkopolski i miasta Poznania, zajmuje się także historią Kościoła i przemianami ideowymi XIX wieku. Opublikował: *Religia i naród. Życie i myśl Jana Koźmiana 1814–1877* (Poznań 1998); *„Nadeszła epoka przejścia..." Nowoczesność w piśmiennictwie katolickim Poznańskiego 1836–1871* (Poznań 2011).

Dorota Matyaszczyk

Absolwentka socjologii (1974) i historii sztuki (1977) na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, studiów podyplomowych z Konserwacji Zabytków, Urbanistyki i Architektury (1998) na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Rzeczoznawca z listy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego: krajobraz kulturowy, ochrona zabytków nieruchomych (2000–2004). Otrzymała Złoty Medal Ministra Kultury za Ochronę Zabytków i Opiekę nad Zabytkami (1994). Doświadczenie zawodowe: 2011–2012 – kierownik Oddziału Terenowego w Poznaniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa; 2003–2010 – dyrektor Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Poznaniu – Oddziału Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków; 1991–2002 – dyrektor Wielkopolskiego Ośrodka Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Poznaniu – Oddziału Ośrodka Dokumentacji Zabytków. Od 30 lat zajmuje się dziedzictwem kulturowym Wielkopolski, jego badaniem, dokumentowaniem i upowszechnianiem w radio, prasie, telewizji. Wielokrotnie występowała z referatami w sesjach poświęconych dziedzictwu Wielkopolski i Poznania. Jest autorką ponad 100 artykułów i publikacji o wielkopolskim dziedzictwie. Opracowała Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu w 2004 r.

Anna Matyja-Bielska

Nauczycielka w Społecznej Szkole Podstawowej nr 3 i Gimnazjum „Dębinka"; nauczyciel kontraktowy. Nauczane przedmioty: filozofia, etyka, zajęcia komputerowe. Uczy filozofii według autorskiego programu. Dodatkowe uprawnienia: trener kreatywnego myślenia. Od sześciu lat uczestniczy w programie edukacyjnym „Odyseja Umysłu" jako trener przygotowujący młodzież do międzynarodowego konkursu kreatywności. W programie tym prowadzi również szkolenia dla przyszłych trenerów na terenie całej Polski. Sukcesy: trzykrotny tytuł Mistrza Polski, czterokrotny tytuł Wicemistrza Polski; wyróżnienia za wybitną kreatywność w Finale Ogólnopolskim oraz Finale Światowym w USA.

dr Katarzyna Moskiewicz

Absolwentka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, nauczyciel dyplomowany historii i wiedzy o społeczeństwie w Zespole Szkół nr 4 „Łejery" w Poznaniu. Autorka pracy doktorskiej z zakresu szkolnictwa alternatywnego w Polsce po roku 1989 (2008 r.). Współautorka zestawu scenariuszy i zadań do płyty multimedialnej dołączonej do podręcznika G. Wojciechowskiego *Historia i społeczeństwo. Klasa V.* Laureatka nagrody Prezydenta Miasta Poznania II stopnia (2009 r.). Szkoleniowiec „Odysei Umysłu" z zakresu twórczego rozwiązywania problemów

i oceny kreatywności, prowadzący szkolenia trenerskie i sędziowskie (2007–2012). Wieloletni krajowy i międzynarodowy sędzia „Odysei Umysłów" oraz przewodniczący międzynarodowego składu sędziowskiego „Odysei Umysłu" na Eurofestiwalu w Patince (2009 r.).

Janina Nowak

Nauczyciel dyplomowany przedmiotów wiedza o kulturze i historia sztuki. Zatrudniona od 1990 r. w Liceum Ogólnokształcącym św. Marii Magdaleny w Poznaniu (programy autorskie). Absolwentka Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych (magister sztuki, kierunek grafika) i absolwentka kulturoznawstwa na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Egzaminator Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu (1999–2011).

Danuta Pankowiak

Nauczyciel dyplomowany w Gimnazjum nr 63 w Poznaniu. Egzaminatorka Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej; jej uczniowie są laureatami i finalistami Wojewódzkiego Konkursu Języka Polskiego. Prowadzi zespół teatralny „STUK-PUK" i szkolną gazetkę, „Kartoteka '63"; współpracuje ze szkolnym wolontariatem.

Renata Pernak

Specjalista ds. działań edukacyjnych w Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT odpowiedzialna za planowanie i realizację działań edukacyjnych w zakresie edukacji regionalnej. Absolwentka kulturoznawstwa na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz studiów podyplomowych z zakresu wiedzy o sztuce na Wydziale Historycznym UAM. Od listopada 2009 do kwietnia 2010 roku stażystka w Dziale Edukacji Muzealnej Muzeum Narodowego w Poznaniu. Członek zespołu badawczego przygotowującego raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce zakończony publikacją: *Edukacja muzealna w Polsce. Sytuacja, kontekst, perspektywy rozwoju*, red. M. Szeląg (Warszawa 2012).

dr Anna Piesiak-Robak

Historyk, adiunkt w Zakładzie Myśli i Kultury Politycznej Instytutu Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół historii Europy Środkowo-Wschodniej w XIX i XX wieku oraz dziejów obozu narodowo-demokratycznego do 1939 r. W prowadzonych badaniach szczególne miejsce poświęca biografistyce i popularyzacji wiedzy historycznej.

dr Iwona Piotrowska

Geograf i dydaktyk, kierownik Pracowni Dydaktyki Geografii i Edukacji Ekologicznej Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Tematyka podejmowanych badań dotyczy działalności człowieka w środowisku geograficznym, zmian w rzeźbie i użytkowaniu ziemi, metod nauczania geografii i przyrody, zintegrowanego nauczania przedmiotowo-językowego oraz kształtowania pojęć geograficznych w edukacji dwujęzycznej. Jest autorką około 70 artykułów naukowych oraz współautorką podręcznika geografii; plansz dydaktycznych do nauczania geografii dla szkół podstawowych, gimnazjów i średnich, zeszytu ćwiczeń z geografii do matury oraz monografii *Człowiek*

w krajobrazie miasta Poznania (Poznań 2010) i *Nowoczesne technologie w nauczaniu o krajobrazie* (Poznań 2010). Wygłaszała referaty na Festiwalach Nauki i Sztuki, a także Akademii Dzieci przy UAM. Jest członkinią Stowarzyszenia Geomorfologów Polskich oraz Polskiego Towarzystwa Geograficznego, w ramach którego w latach 2001–2008 pełniła funkcję Przewodniczącej Komisji Dydaktyki Geografii.

Adam Pleskaczyński

Popularyzator historii regionalnej, autor pięciu książek o Poznaniu i Wielkopolsce oraz kilkudziesięciu filmów i programów telewizyjnych, kurator wystaw plenerowych, od dwóch lat stale współpracujący z CTK TRAKT. W 2011 roku wyreżyserował film edukacyjny *Trzy… dwa… jeden... TRAKT!*

Aleksandra Pudelska

Historyk sztuki, długoletni pracownik, a od 1997 r. kustosz Muzeum Archidiecezjalnego w Poznaniu. W swych działaniach próbuje spopularyzować wiedzę o muzeum, jego zbiorach i wartościach, jakie niosą zgromadzone w nim zabytki. Opracowania: *Muzeum Archidiecezjalne w Poznaniu* – przewodnik po zbiorach i ekspozycji (Poznań 1987); *Muzeum Archidiecezjalne w Poznaniu*, [w:] *Akademia Lubrańskiego*, seria „Zabytki Poznania" (Poznań 2007); *Resurrectio et imago – wystawa w Muzeum Archidiecezjalnym w Poznaniu, czyli jak uatrakcyjnić własne rekolekcje*, „Przewodnik Katolicki", 26.02.2010; *Miecz św. Piotra z katedry poznańskiej. Losy zabytku*, [w:] *Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski*, t. 6 (Poznań 2011).

dr Armin Mikos von Rohrscheidt

Doktor filozofii, doktor teologii, doktor nauk humanistycznych (wiedzy o kulturze), specjalista w zakresie turystyki kulturowej. Wykładowca Gnieźnieńskiej Szkoły Wyższej Milenium w Gnieźnie i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Redaktor naczelny czasopisma naukowego „Turystyka Kulturowa". Autor pierwszej polskiej monografii naukowej dotyczącej turystyki kulturowej (2008) i pierwszej monografii szlaków kulturowych (2010), redaktor naukowy i współautor monografii dotyczącej turystyki kulturowej w Poznaniu (2011), około 40 artykułów naukowych oraz kilku publikacji i projektów popularyzatorskich, współwłaściciel biura organizującego podróże kulturowe w Polsce i Europie oraz przewodnictwo w Poznaniu i po Szlaku Piastowskim. Pilot wycieczek i przewodnik miejski, organizator i wykładowca szkoleń przewodników miejskich w Poznaniu. Członek Rady Programowo-Naukowej ds. Szlaku Piastowskiego, szef zespołu audytorów Szlaku Piastowskiego.

Hanna Rozenbajgier

Nauczyciel mianowany w Gimnazjum nr 63 w Poznaniu; jej uczniowie są laureatami Wojewódzkiego Konkursu Języka Polskiego oraz konkursów literackich i poetyckich. Uczy wg własnego programu nauczania języka włoskiego, prowadzi ITALICUSA – kółko kultury i języka włoskiego.

Sylwester Samulski

Wychowawca pierwszej klasy gimnazjalnej Wielkopolskiego Związku Piłki Nożnej w Zespole Szkół Mistrzostwa Sportowego Nr 2 w Poznaniu; nauczyciel religii, informatyki i techniki. Organizator niekonwencjonalnych spotkań z rodzicami poprzedzonych przedstawieniem lub Maratonem Teatralnym, spektaklami poruszającymi

konkretne problemy wychowawcze. Autor konkursów, programów wychowawczych, m.in.: „Wychowanie przez teatr", „Słówko na ucho", „Rywalizacja z samym sobą" czy „Tajny Oddział Krzewienia Dobra". Założyciel szkolnego „Teatru na poddaszu". Z młodzieżą kilkakrotnie występował na deskach Teatru Animacji, jak również w hali sportowo-widowiskowej ARENA jako współorganizator imprezy profilaktycznej „Sportowy odlot", spotkania dla młodzieży z Poznania i okolicznych gmin, organizowanej w ramach działań profilaktycznych dotyczących narkomanii. Założyciel dziecięcych i młodzieżowych zespołów muzycznych. Finalista konkursu „Belfer Roku" zorganizowanego przez „Głos Wielkopolski", Miasto Poznań i Starostwo Powiatowe w Poznaniu. W pracy z młodzieżą kieruje się zasadą: „Wychowanie jest sprawą serca".

Piotr Sosiński

Doktorant w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zajmujący się w swojej pracy naukowej ewolucją obszarów miejskich, w tym historycznych układów urbanistycznych. Od 2008 roku przewodnik miejski po Poznaniu.

prof. zw. dr hab. Tadeusz Stryjakiewicz

Geograf, specjalista w zakresie gospodarki przestrzennej oraz rozwoju regionalnego i lokalnego, kierownik Zakładu Polityki Regionalnej i Integracji Europejskiej w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Przewodniczący Rady Naukowej Centrum „Instytut Wielkopolski", członek Rady Naukowej Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w Warszawie oraz Komitetu Nauk Geograficznych PAN. Autor ponad 250 publikacji naukowych i kierownik kilku międzynarodowych projektów badawczych.

ks. prof. UAM dr hab. Leszek Wilczyński

W latach 1979–1984 studiował teologię w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu. W 1985 r. przyjął tamże święcenia kapłańskie. W latach 1984–1986 i 1996–1998 odbył studia specjalistyczne z teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu. Doktor teologii (1999) na podstawie rozprawy *Katolickie stowarzyszenia młodzieży męskiej w archidiecezjach gnieźnieńskiej i poznańskiej w latach 1860–1939*. Kolokwium habilitacyjne na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego (2006) na podstawie rozprawy *Młode Polki. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej w Wielkopolsce 1918–1939*. Kustosz Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu (2002–2006). Redaktor naczelny nowego opracowania „Historii Archidiecezji Poznańskiej" (2006). Wykładowca historii Kościoła i archiwistyki kościelnej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autor licznych opracowań i książek z zakresu najnowszej historii Kościoła i biografistyki oraz archiwistyki kościelnej. Z dniem 1 września 2006 roku mianowany redaktorem naczelnym nowego opracowania „Historii Archidiecezji Poznańskiej".

nexus® interactive

Nexus Interactive S.C.

Działamy nieprzerwanie na ryku od 2000 roku

Specializujemy się w działaniach zorientowanych w obszarze Internetu oraz realizacji multimedialnych

- projektujemy nowoczesne strony i serwisy internetowe
- projektujemy oraz wdrażamy sklepy internetowe
- wdrażamy systemy CMS
- wykonujemy wersje mobilne stron WWW, dostosowane do wyświetlania na telefonach komórkowych oraz innych urządzeniach mobilnych
- oferujemy profesjonalne usługi z zakresu pozycjonowania w wyszukiwarce Google
- prowadzimy kampanie linków sponsorowanych oraz e-marketingowe w Sieci
- tworzymy prezentacje multimedialne
- przygotowujemy projekty do druku
- wykonujemy fotografie produktowe
- tworzymy bannery internetowe

Zapraszamy do zapoznania się z naszą ofertą oraz portfolio na stronie www.nexus.com.pl

Strony internetowe

Sklepy internetowe

Aplikacje internetowe

Strony mobilne

Pozycjonowanie stron

Linki sponsorowane

Fotografia i multimedia

Serwery i domeny

nexus® interactive

Nexus Interactive S.C.
Dachowa, ul. Poznańska 54
62-023 Gądki
e-mail: info@nexus.com.pl
tel/fax: 61 817 00 58

UNIWERSYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Studia podyplomowe dla nauczycieli

www.rekrutacja.amu.edu.pl

Studiuj na UAM

Poszerz swoje komeptencje zawodowe
Wybierz studia podyplomowe
w jednej z najlepszych uczelni w kraju

Poznaj nasze atuty

- ponad 80 programów studiów podyplomowych, dostosowanych do wymagań współczesnego rynku pracy
- wybitna kadra naukowa
- nowoczesna baza dydaktyczna
- europejski poziom kształcenia
- prestiż poparty 400-letnią tradycją

Sprawdź naszą ofertę

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu prowadzi studia podyplomowe dla nauczycieli między innymi z zakresu:

- Biologii i Przyrody
- Języka Polskiego jako Obcego
- Informatyki i Technologii Informacyjnych
- Etyki dla Nauczycieli
- Nauczania Przedmiotów Edukacji Artystycznej
- Zarządzania Oświatą
- Wiedzy o Społeczeństwie
- Chemii
- Fizyki z Astronomią
- Historii
- Języka Angielskiego
- Języka Rosyjskiego
- Języków Romańskich
- Przygotowania Pedagogicznego

Przekonaj się sam

Szczegółowych informacji udziela
Dział Nauczania UAM
tel: +48 61 829 4429
e-mail: dnuam@amu.edu.pl
ul. H. Wieniawskiego 1, 61-712 Poznań

REKOMENDACJA

Wydawnictwo stanowi bardzo spójny pomysł na realizację szeroko pojętej edukacji regionalnej, gdzie podstawą wszelkich działań jest Ostrów Tumski w Poznaniu – jego historia i dziedzictwo kulturowe. Zawarte w podręczniku wskazówki – zarówno merytoryczne, jak i metodyczne pomogą nauczycielom w samodzielnym konstruowaniu zajęć poświęconych miejscu związanemu z początkiem polskiej państwowości i narodzinami chrześcijaństwa na ziemiach polskich.

Publikacja CTK TRAKT jest godna polecenia nauczycielom pragnącym inaczej, ciekawiej, bardziej twórczo realizować lekcje i projekty poświęcone edukacji regionalnej. Warto upowszechniać w szkołach najnowsze badania historyków i metodyczne przykłady dobrych praktyk. Życzmy sobie, aby nazwa naszego miasta kojarzyła się odtąd Polakom i gościom z całego świata z początkami państwa polskiego, kulturą, historią i dziedzictwem narodowym. Czas wreszcie wykorzystać potencjał drzemiący na poznańskim Ostrowie Tumskim!

Iwona Wysocka
Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu